

УДК 811.112.2'25'38

**ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ
АДЕКВАТНОСТІ НА ЛЕКСИЧНОМУ РІВНІ
(НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ ОПОВІДАННЯ
“ЧЕРВОНІ КОРАЛИ” ЮДІТ ГЕРМАНН)**

Тетяна Ляшенко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000;
e-mail: Laschenko_t@yahoo.de*

Проведено зіставне дослідження стилістичних аспектів перекладу в художньому прозовому тексті. Стилiстична адекватність на лексичному рівні передбачає збереження намірів автора тексту першотвору щодо впливу на читача, з дотриманням усіх авторських ресурсів образності, емоційності та експресивності.

Ключові слова: стилістична адекватність, еквівалентність, образність, стилістичне забарвлення, експресивність.

У межах теорії перекладу, на жаль, все ще недостатньо уваги приділяється інтегративному підходу до розгляду стилістичних проблем перекладу, на що вказували, зокрема, такі дослідники, як Райс, Снел Хорнбі, Вілс та ін. [10, с. 477]. Стилiстика становить інтерес для теорії перекладу, оскільки описує різні ситуативні чинники впливу на мову, без урахування яких неможливо досягти адекватного перекладу [1, с. 16]. У зв'язку з цим постає необхідність розвинути стилістичну теорію перекладу.

Як відомо, стиль як текстовий феномен є однією з найголовніших перекладознавчих проблем. Попри свою значущість, стилістичні аспекти перекладу розглядають переважно мимохідь і не систематично. Окрім того, саме поняття стилю часто зводять лише до варіативності вибору мовних засобів, до однієї з численних можливостей “висловити те саме по-різному” [4, с. 141].

У теорії перекладу розрізняють два підходи до поняття стилю, якими мають володіти і перекладачі, і перекладознавці, а саме: поняття стилю, орієнтованого на відправника повідомлення і на його реципієнта. У першому випадку стиль пов'язують із можливістю автора обирати із системи виразних засобів мови. Стилi у цьому випадку розуміють як результат комбiнування конвенційного, контекстуального та ситуативного стилістичного значення окремих стилістичних засобів [10, с. 477].

Поняття стилю, орієнтованого на реципієнта, сприймається ним як зумовлена частотністю або особливістю вживання маркованість виразних засобів мови. Читач сприймає та ідентифікує стиль на основі низки ознак, які приваблюють його увагу завдяки своєму осо-

блिवому, частотному або випадковому використанню, критерієм визначення якого слугує “норма очікувань” реципієнта (у нашому випадку – перекладача). Перекладач має відповісти на питання, які стилістичні засоби перекладу дозволять йому максимально зберегти стиль автора, наскільки це взагалі можливо, якщо ознаки стилю матимуть ефект відчуження у мові перекладу [5, с. 248].

Орієнтований на реципієнта підхід до поняття стилю становить для перекладу інтерес із кількох точок зору. По-перше, йдеться про вплив стилістичних засобів тексту першотвору на адресата тексту першотвору. По-друге, перекладач як перший реципієнт тексту першотвору здатний його сприйняти та інтерпретувати лише завдяки індивідуальному досвіду та ціннісним орієнтаціям, своїй мовній та культурній компетенції. По-третє, йдеться про вплив засобів виразності перекладача на адресата мови перекладу, який відзначається своїми очікуваннями та системою цінностей, зумовленими його індивідуальними характеристиками та приналежністю до певного соціуму та культури. Вибір відповідних прагматичних стилістичних засобів можливий завдяки добре розвинутій стилістичній компетенції перекладача у мові перекладу [10, с. 478].

Окремо згадаємо ще один підхід до розуміння поняття стилю, що розвинувся в межах функціональної теорії перекладу, а саме – прагматично-функціональний. Успіх перекладу як виду практичної діяльності визначається тим, наскільки вдалося досягти його мети. Різне призначення перекладу можна реалізувати лише застосовуючи різноманітні стилістичні засоби. Отож, К. Райс та Х. Фермеер пропонують для перекладача дві головні можливості працювати зі стилем. Перша передбачає максимальне наближення тексту першотвору на рівні поверхні тексту, його формальних ознак, що спричиняє його відчуження для реципієнта перекладу як представника іншої мовно-культурної спільноти. Друга ж спрямована на пошук еквівалентів шляхом визначення глибинних структур зі значним відхиленням від формальних ознак першотвору [10, с. 479].

Проблема стилістики перекладу тісно пов’язана з проблемою його адекватності та еквівалентності. Еквівалентність визначають як ступінь відповідності тексту першотвору тексту перекладу на формальному та семантичному рівнях і пов’язують з результатом перекладу [9].

Стосовно стилістичної еквівалентності художніх текстів правомірною можна вважати таку тезу: чим вище літературно-художня цінність, стилістична маркованість та майстерність гри зі словом тексту першотвору, а також чим суттєвіші розбіжності мовних структур і стилістичних норм між мовами або мовними спільнотами, тим складніше уявити стилістичну еквівалентність між текстом першотвору та перекладу [6, с. 64]. Отже, наявність принципової схожості між рівнями, елементами та нормами мовних систем, що задіяні в перекладі, є головною передумовою перекладності.

Стилiстична еквівалентність, у розумінні К. Райс, відповідає конотативній еквівалентності засновника теорії еквівалентності В. Коллера, яка включає конотації стилістичного забарвлення, соціально зумовленого вживання, географічної маркованості або походження, книжності чи розмовності, оцінності, частотності, функціональної сфери вживання мовних засобів. Для художніх текстів, у яких особливого значення набувають саме формальні аспекти, дослідники вимагають так званої формальної еквівалентності, коли перекладач прагне відтворити повідомлення якомога ближче до форми й змісту оригіналу, передаючи максимально точно його загальну структуру й окремі її складові елементи [8].

Одним із головних завдань перекладача є створення адекватного перекладу. Адекватність відносять до процесу перекладу і розуміють це поняття як спосіб досягнення текстом

перекладу комунікативної мети, закладеної в тексті першотвору [8]. Адекватний переклад викликає у адресата іншої мовно-культурної спільноти реакцію, що відповідає інтенції відправника тексту першотвору. У ньому збережені всі наміри щодо впливу на читача, дотримано усі авторські засоби образності, колориту, ритму тощо [2, с. 272]. Виокремлюють такі параметри адекватності перекладу образних засобів: параметр адекватності передачі семантичної інформації; параметр адекватності передачі емоційно-оціночної інформації; параметр адекватності передачі експресивної інформації; параметр адекватності передачі естетичної інформації [3].

У нашій праці аналізу підлягають лише лексичні засоби досягнення стилістичної адекватності в перекладі Юрка Прохаська оповідання “Червоні корали” Ю. Германн, яке належить до найсильніших творів прозової збірки “Літній дім, згодом”. Оповідання складається з двох історій. Одну з них оповідає, а другу переживає головна героїня, яка отримала від своєї бабусі червоні корали і розповідає пов’язану з ними історію сторічної давності. Тема червоних коралів стає лейтмотивом усього твору.

Своєрідність стилю оповідання створює часове стягнення. Перша частина оповідання нагадує про часи початку ХХ ст. Авторці вдається відтворити історичний і культурний колорит Росії того часу. Вона занурює читача в богемну атмосферу життя російських митців та вчених за допомогою стилістично піднесених (*der Morgen graut, zur Welt bringen, vorstellig werden*), книжних (*Platz nehmen*) та канцелярських (*verstorben sein*) слів та зворотів.

В українському перекладі перекладачеві, з одного боку, вдалося вміло і водночас економічно передати стилістичну забарвленість лексики тексту першотвору:

Als der Morgen graute – ‘Коли засіпів світанок’

Dann brachte sie ... meine Großmutter zur Welt – ‘привела на світ мою бабуцю’.

З іншого боку, з метою історичної стилізації перекладач свідомо використовує архаїзми, діалектизми та слова іншомовного походження замість стилістично нейтральної лексики тексту першотвору. Українські відповідники набувають у тексті перекладу піднесеного або розмовного забарвлення:

er wischte sich mit den Händen das Fett vom Mund – ‘він витер товщ з уст’ (архаїзм, висок.);

bucklig und krumm – ‘горбатий і перехняблений’ (діалектизм, розм.);

das ungekämmte Haar – ‘нелехате волосся’ (застаріле, розм.).

Die Künstler und die Gelehrten nahmen Platz auf den tiefen, weichen Sofas und Sesseln – ‘Митці і вчені вмоцувалися на низьких, м’яких канапах і фотелях’ (слова іншомовного походження).

З огляду на розбіжності структур німецької та української мов перекладачеві не завжди вдається зберегти стилістичне забарвлення окремих елементів тексту першотвору. У цьому випадку він змушений вдаватися до стилістичної нейтралізації:

Die Künstler und die Gelehrten wurden vorstellig. – ‘Митці і вчені приходили відрекомендуватися’.

У випадку втрати піднесеного стилістичного забарвлення в тексті перекладу перекладач компенсує його, вживаючи стилістично марковане слово чи зворот у подальшому тексті. Наприклад, дієслово канцелярської мови *versterben* передано у тексті перекладу нейтральним *померти*, проте у цьому ж реченні замість нейтрального *mitteilen* вжито експресивно забарвлене слово *сповіщати* книжного відтінку:

Isaak Baruw kam gegen Mittag zurück und teilte meiner Urgroßmutter unter vielerlei Kraufzügen und Beileidsbezeugungen mit, daß mein Urgroßvater um acht Uhr in der Frühe verstorben sei.

‘Ісак Бару повернувся коло полудня і поміж безконечних поклонів і запевнень у співчутті сповістив прабабці, що мій прадідусь помер о восьмій годині ранку’.

Мова оповідання рясніє образними засобами, серед яких на особливу увагу заслуговують метафори та метафоричні порівняння. Вже перше речення твору містить концептуальну метафору, побудовану на переносному значенні дієслова *kosten*, що вказує на певні втрати, яких довелося зазнати головній героїні:

Mein erster und einziger Besuch bei einem Therapeuten kostete mich das rote Korallenarmband und meinen Geliebten. – *‘Мій перший і єдиний візит до психотерапевта коштував мені червоного коралового наручного намиста і коханого’.*

Перекладачеві вдалося максимально зберегти образ тексту першотвору, взявши до уваги і мовне вираження метафори, і її функціонально-семантичний зміст, що актуалізується на мікроконтекстному рівні та узгоджується з макроконтекстним концептуальним полем (втрата коралового намиста символізує втрату коханої людини). Метафоричний образ збережено також у перекладі таких метафор та метафоричних порівнянь:

Das rote Korallenarmband kam aus Rußland. – *‘Червоне коралове намисто походило з Росії’;*

die Teppiche verschluckten jeden Laut – *‘килими поглинали найменший навіть звук’;*

es war ein Licht wie auf dem Grunde des Meeres – *‘то було світло, як на дні морському’;*

in Zimmern, so dunkel, weich und kühl wie das Meer – *‘в покої такому темному, м’якому і прохолодному Zimmern, so dunkel, weich, як море’;*

sechshundertfünfundsiebzig kleinen Korallen waren auf einem Seidenfaden aufgereiht, und sie leuchteten rot wie die Wut. – *‘шістсот сімдесят п’ять малесеньких кораликів були нанизані на шовкову нитку і сяяли червоно, мов лют’.*

У наступному прикладі перекладач, зберігаючи експресивність виразу, змінив образ мови першотвору стандартним образом мови перекладу, який не суперечить українській культурі:

Es kam, genauer gesagt, aus Petersburg, es war über hundert Jahre alt, meine Urgroßmutter hatte es ums linke Handgelenk getragen, meinen Urgroßvater hatte es ums Leben gebracht.

‘Власне кажучи, з Петербурга, і було йому понад сто років, моя прабабця носила його на лівому зап’ясті, мого ж прадідуса воно зело зі світу’.

Цікавим, з погляду стилістичної адекватності, є приклад, який поєднує в собі кілька стилістичних прийомів. Намагаючись змусити читача відчутти емоційний стан головної героїні, а саме – її самотність у чужій, холодній країні, Ю. Германн використовує зевгму (*wärmte ihre Hände am Samowar und ihre Seele an den glühenden Herzen*), антитезу та емоційно-оцінні епітети (*fröstelnde Seele – glühende Herzen*):

Sie wärmte ihre kalten Hände am Samowar und ihre fröstelnde Seele an den glühenden Herzen ihrer Liebhaber.

‘Вона гріла холодні руки об самовар, а змерзлу душу – об полум’яні серця своїх коханців’.

Переклад демонструє відтворення усіх стилістичних прийомів і засобів зі збереженням експресивності цього фрагменту тексту першотвору.

Отже, за нашими спостереженнями, переклад оповідання “Червоні коралі“ Ю. Германн можна вважати адекватним, оскільки при перекладі збережені наміри авторки щодо впливу на читача, дотримано авторські ресурси образності, емоційності та експресивності.

1. Кияк Т. Р. Теория та практика перекладу (німецька мова) : [підручник] / Кияк Т. Р., Огуй О. Л., Науменко А. М. – Вінниця, 2006. – 586 с. 2. Олійник Т. **Прагматика перекладу: адекватність перекладу як критерій оцінки його якості** / Т. Олійник // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі : збірник наукових праць ; за ред. В. Т. Сулима, С. Н. Денисенко. – Ч. 1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 271–273. 3. Складчикова Н. В. Семантическое содержание метафоры и виды его компенсации при переводе / Н. В. Складчикова // Номинация и контекст : сб. научных трудов. – Кемерово, 1985. – С. 21–29. 4. Albrecht J. Literarische Übersetzung: Geschichte, Theorie, Kulturelle Wirkung / J. Albrecht. – Darmstadt : Wiss. Buchges., 1988. – 363 S. 5. **Albrecht J. Grundlagen der Übersetzungsforschung** / J. Albrecht. – Band 2. Übersetzung und Linguistik. – Tübingen : Gunter Narr, 2005. – 313 S. 6. Fabricius-Hansen C. Übersetzung und Stil – am Beispiel Musil / C. Fabricius-Hansen // Linguistik und Literaturübersetzen [Keller R. Hg.]. – Tübingen : Gunter Narr, 1997. – S. 61-78. 7. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft / W. Koller. – Wiesbaden : Quelle und Meyer, 1997. – 344 S. 8. Reiß K. Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen / K. Reiß. – München : Hueber, 1971. 9. Reiß K. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie / K. Reiß, H. J. Vermeer. – Tübingen : Niemeyer, 1984. – 219 S. 10. Übersetzung. Translation. Traduction: Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung [3. Bde.] / Armin Paul Frank, Norbert Greiner, Theo Hermans, Harald Kittel, Werner Koller, José Lambert, Fritz Paul, Hrsg. – Berlin : de Gruyter, 2004. – ca. 3000 S.

**СПОСОБЫ ДОСТИЖЕНИЯ СТИЛИСТИЧЕСКОЙ
АДЕКВАТНОСТИ НА ЛЕКСИЧЕСКОМ УРОВНЕ
(НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРЕВОДА РАССКАЗА
“КРАСНЫЕ КОРАЛЛЫ” ЮДИТ ГЕРМАНН)**

Татьяна Ляшенко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000;
e-mail: Laschenko_t@yahoo.de*

Исследование посвящено сопоставительному анализу стилистических аспектов перевода в художественном прозаическом тексте. Стилистическая адекватность на лексическом уровне предусматривает сохранение намерений автора текста оригинала воздействовать на читателя, придерживаясь всех авторских ресурсов образности, эмоциональности и экспрессивности.

Ключевые слова: стилистическая адекватность, эквивалентность, образность, стилистическая окраска, экспрессивность.

**WAYS OF ACHIEVING STYLISTIC ADEQUACY ON THE LEXICAL LEVEL
(AS REFLECTED IN THE TRANSLATION OF THE SHORT STORY
THE RED CORAL BRACELET BY JUDITH HERMANN)**

Tetyana Lyashenko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: Laschenko_t@yahoo.de*

This article deals with the contrastive research of stylistic aspects of translation in a belles-lettres text. Stylistic adequacy on the lexical level provides the retention of the intentions of the author of the original concerning the influence on the reader with the maintenance of all the author's resources of figurativeness, emotionality and expressiveness of information.

Keywords: adequacy, equivalence, figurativeness, stylistic connotation, expressiveness.